
priopćenja

P. Heinrich Ségur

ARHEOLOŠKA ISKAPANJA ISPOD CRKVE SV. PETRA

Turisti koji se pripreme za svoj boravak u Rimu znaju da granica između Italije i Vatikanske države počinje s trgom Sv. Petra. No njima općenito nije poznato da je na tom istom mjestu počinjao također Kaligulin i Neronov cirkus. Danas se može točno odrediti njegova veličina: protezao se sve do unutrašnjosti vatikanskih vrtova i svršavao otprilike ondje gdje se danas nalazi zavod, odnosno radionica za održavanje vatikanskog zdanja, takozvana Fabrica di San Pietro. Njegova sjeverna granična linija ležala je točno na mjestu gdje se danas na trgu Sv. Petra diže obelisk i išla je uzduž južne lađe crkve Sv. Petra. Južna granica cirkusa dodirivala je unutrašnju stranu južne polovice kolonada, prelazila preko Campo Santo i svršavala ispod vatikanskog kolodvora. Turisti također općenito ne znaju da je iza Campo Santo, u zgradi gdje se sada nalazi sakristija takozvani »Ufficio Scavi«, tj. ured za arheološka iskopavanja. U tom uredu može se prijaviti svatko tko želi posjetiti iskopine ispod crkve sv. Petra. Bude li zainteresirani imao sreću da se namjeri na dobrog i stručnog vodiča, dobit će iscrpan uvid u svu problematiku arheoloških iskopavanja i nalaza. Iskopavanja su izvršena između 1939. i 1949. g., a onda opet nastavljena 1953. Danas su uglavnom završena.

Kako izgleda sam položaj? U blizini spomenutog Kaligulina i Neronova cirkusa nalazilo se relativno veliko pogansko groblje, koje pokazuje tragove kršćanske prisutnosti. Dalje sjeverno, gotovo već u unutrašnjosti vatikanskog brežuljka, bili su još razni grobovi siromašnih ljudi.

Prema sadašnjem stanju povijesne znanosti može se kao sigurno uzeti da je Petar djelovao u Rimu. Također je vjerojatno da je u tom cirkusu podnio

mučeništvo, po svoj prilici u jesen 64. godine. Nagada se i to da je nedaleko odavde, gdje su prije pronađeni i drugi beznačajni grobovi, bio pokopan.

Tijekom stoljeća podignuti su nad tim siromašnim zemnim humkom u samom početku vatikanskog brežuljka razni spomenici — prije svega takozvani Gajev tropaion, kojim ćemo se u ovom članku još pozabaviti, a koji je podignut sredinom drugog stoljeća. Zatim Konstantinova bazilika (poslije 313. g.), oltari Grgura Velikoga, Kalista II. i konačno veličanstveni Berninijev papinski oltar, koji je dao postaviti Klement VIII. od 1592. do 1605. g, a koji nas uvijek iznova zanosi svojom ljepotom. Premda je izvan svake sumnje da su sve te građevine nastale u vezi s grobom sv. Petra, ipak se kritičkom znanstveniku nameće pitanje ima li ta veza kao podlogu povijesnu činjenicu ili samo pobožnu legendu. Nikakvo čudo onda što povjesničari, osobito arheolozi, pokazuju veliko zanimanje da to pitanje osvijetle. Da bi se došlo do jasnoće, odredio je papa Pio XII. god. 1939. da se počne s iskapanjima. Kakav je bio rezultat?

Unutar grobnog spomenika koji je podigao car Konstantin pronađena je, među ostalim, i jedna šupljina, namjerno napravljena u zidu koji je tu već postojao. O toj šupljini bit će još govora u ovom članku. Taj zid nalazi se na stražnjem zidu spomenutog Gajeva tropaiona. Budući da je taj stražnji zid bio svijetleće crvene boje, arheolozi su ga kratko nazvali »crveni zid«. Na taj crveni zid nadograđen je drugi, tzv. zid »G«. On je, dakle, vremenski kasnije podignut nego »crveni zid«, no ipak ranije od Konstantinove vrelome, jer je uzeo u obzir njegove temelje. Iz tog proizlazi da zid »G« potječe iz trećeg stoljeća. Od mnogih podataka do kojih se došlo za iskapanja od 1939. do 1949. nas zanima samo taj zid »G«, osobito spomenuta šupljina. Ona je bila 77 cm dugačka, 29 cm široka i 31,5 cm visoka. Iznutra je bila obložena tankim pločama grčkog mramora.

Tom prilikom otkriveno je još i nešto drugo, čemu je u prvi mah posvećeno premalo pažnje. Naime, sjeverna strana zida »G« bila je sasvim prekrivena grafitima, tj. sitnim urezanim crtežima. Tek mnogo kasnije očitana su imena Krist, Marija i Petar. I sada se dogodilo nešto što zvuči nerazumljivo, da ne kažemo nevjerojatno. Jednoga dana okrio je netko — bio je to sigurno njemački prelat Ludwig Kaas, koji je tada bio upravitelj zavoda za održavanje vatikanskog zdanja tzv. Fabrica di San Pietro — da se među komadima žbuke nalaze također i ostaci kostiju. On je sve to pokupio, pohranio u drvenu škrinjicu i uz pomoć jednoga radnika položio na određeno mjesto u blizini vatikanskih grota (kripte). Škrinja je tu ostala dugo zaboravljena. To je kratak izvještaj radnika koji je pri tome sudjelovao. Budući da prelat Kaas nije ništa kazao znanstvenicima koji su sudjelovali pri iskapanjima o tom činu pijeteta prema mrtvima, oni su pronašli spomenutu šupljinu u zidu »G« praznu — kako je to pisalo u službenim vijestima o iskapanjima — od ostataka organskog materijala i nekoliko sa zemljom pomiješanih komadića kostiju. Što se tiče samog prostora, smatralo se da je on bio podignut u vezi s konstantinskim spomenikom. A budući da je taj spomenik bio u neospornom odnosu s grobom sv. Petra, pretpostavilo se da je bio određen za čuvanje Petrovih kostiju. Tu je pretpostavku također dopustio čitav niz stručnjaka, kao što su P. Antonio Ferruaci, Jerome Carcotino, Pasquale Testini i poznati njemački istraživač isusovac Engelbert Kirschbaum. Ipak, kao što to često biva u povijesnom istraživanju, i ovdje je nedostajala ona posljednja pouzdana karika u lancu

dokaza. Kako stručnjaci koji su provodili iskapanja nisu ništa znali o spomenutoj drvenoj škrinji u kojoj su bile pohranjene kosti iz šupljine zida »G«, sve više ih je prožimalo uvjerenje da je šupljina bila u srednjem vijeku s istočne strane otvorena i da su relikvije bile odnesene. Dalje se u tom razdoblju iskapanja nije došlo. U svakom slučaju pronađeni su temelji za tvrdnju da je grob apostolskog prvaka Petra otkriven.

Godine 1953. prihvatila se daljnjeg istraživanja gđa Margherita Guarducci, profesorica na Rimskom sveučilištu i poznata specijalistkinja za očitavanje grafita. Ona danas misli — ne, doduše, kao općenito prihvaćeno — da je posljednja pouzdana karika u lancu dokaza pronađena. Poslušajmo njezin izvještaj!

Ja sam — kaže ona — drvenu škrinju s njezinim sadržajem iz šupljine, odnosno skrovišta, pronašla ponovo tek g. 1953. Osim kostiju ona je sadržavala također zemlju, komade crvene žbuke, sitne ostatke dragocjena platna i dva grumena mramora. Pomno sam pročitala papirić koji je tu stavio netko od sudionika prvih iskapanja. On je upućivao na to da materijal potječe iz skrovišta, odnosno šupljine u zidu. Odlomci crvene žbuke potjecali su — kako se lako moglo ustanoviti — od susjednog crvenog zida; ulomci mramora pripadali su — prema kemijskoj analizi — prednjoj tankoj ploči kojom je bio obložen otvor. Jedno i drugo bilo je jasna potvrda onoga što je pisalo na papiriću. Osnovna dužnost znanstvene temeljitosti zahtijevala je sada da se najprije pronađeni ostaci prenesu na suho mjesto, a zatim da se pobrinemo kako bi dospjeli u ruke za to osposobljena stručnjaka, koji će ih podrobno ispitati. Izbor je pao na Veneranda Correntija, koji je u ono doba bio redoviti profesor za antropologiju na sveučilištu u Palermu, a danas u Rimu. Godine 1956. bio je prof. Correnti pozvan da se prihvati tog posla. No on se mogao dati na ispitivanje pronađenih ostataka iz skrovišta zida »G« tek u listopadu 1962. Istraživanje se otegllo sve do lipnja 1963. Rezultat je glasilo veoma kratko: kosti jedne jedine osobe muškog roda, snažne tjelesne građe, u staračkoj dobi između 60 i 70 godina, podvrgnute zemlji.

To se sve poklapalo s povijesnim i arheološkim datostima. I zaista, za vrijeme iskapanja, kad se naišlo na jedinstvenu šupljinu u grobnom spomeniku iz Konstantinova doba, naslućivalo se da bi se moglo naići i na Petrove kosti. I to se doista dogodilo. Osim toga, trebalo je razmisliti i o tome da među ostacima iz skrovišta ima i sitnih preostataka dragocjena platna. To dokazuje da se ostacima kostiju iskazivalo osobito štovanje. I to bi opet potvrđivalo da se tu radi o posmrtnim ostacima sv. Petra.

Zatim je izvršena analiza ostataka platna i zemlje. Dobiveni rezultati bili su pozitivni: zlato je bilo nepatvoreno, platno je bilo obojeno pravim grimizom. U pitanju je bila jedino zemlja, odnosno mjesto s kojeg potječe.

Sad je, čini mi se, bilo razborito da se povuče slijedeći zaključak: kad je u Konstantinovo vrijeme, nakon edikta o snošljivosti 313. godine, donesena odluka da se uredi Petrov grob, skupljene su ispod Gajeva tropaiona preostale kosti, uvijene u dragocjeno, grimizom obojeno i zlatom protkano platno i položene u otvor koji je navlastito za to bio napravljen u unutrašnjosti zida »G«.

Smatram zgodnim da još jednom poredamo glavne točke, na temelju kojih možemo ustvrditi da kosti iz skrovišta zida »G« moraju biti identične s onima apostola Petra:

1. Konstantinova bazilika, podignuta u čast sv. Petru, smatrala se već u Konstantinovo doba grobnicom jednog mučenika.

2. U unutrašnjosti tog grobnog spomenika postoji samo jedna jedina šupljina: ona u zidu »G«.

3. Skrovište, zajedno s mramornom oblogom, u zidu »G« potječe iz Konstantinova doba.

4. Skrovište, odnosno šupljina, od Konstantinova doba do vremena iskapanja (oko g. 1941.) nikad nije bilo lišeno svoga sadržaja.

5. Iz šupljine potječu kosti koje su u početku iskapanja bile odatle izvađene i pohranjene u blizini vatikanske kriptе i konačno 1953. ponovno pronađene.

6. Stoga su te kosti istovjetne s onima koje su u Konstantinovo doba smatrali da su Petrove, pa su ih zbog toga položili u grobnicu u šupljinu zida »G«.

7. Zlatnim nitima protkano platno, u koje su kosti bile uvijene, dokazuje da se posmrtnim ostacima iskazivalo najveće štovanje. Kraljevska boja grimiza dađe se najbolje dovesti u sklad s kraljevskim porfirom kojim je spomenik bio ukrašen izvana.

8. Antropološko ispitivanje ostataka kostiju utvrdilo je ne samo to da su one pripadale jednom jedinom čovjeku, nego također i to da je taj bio snažne tjelesne građe i da je u času smrti imao po prilici između 60 i 70 godina. Upravo nekako tako i predstavljamo sebi Petra u doba njegova mučeništva.

9. Uz kosti prilijepljena zemlja dokazuje da su kosti prvotno počivale u zemlji, a iz toga opet saznajemo da je pravi Petrov grob bio zemni humak.

10. Tipične oznake zemlje, kako je pokazalo petrografsko ispitivanje, odgovaraju onima mjesta gdje je prvotno bio grob sv. Petra (pješčani lapor), dok je zemlja na drugim područjima Vatikana različita (plavičasta ili žuti pijesak).

11. Mjesto zemnog groba ispod tropaiona nađeno je prazno. Ta se činjenica podudara s prisutnošću sahranjenih kostiju dva metra iznad toga, u izdubenoj šupljini Konstantinova spomenika.

Iz ovih pojedinih razmišljanja, kako ih je poredala gdja prof. Margherita Guarducci, slijedi: spomenute detaljnosti čine mnoge karike jednog lanca, koje međusobno povezane vode prema zaključku da su relikvije sv. Petra identificirane.